IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

MUSIQIY TARBIYA SOHASIDAGI XALQARO KONSEPSIYALAR VA YONDASHUVLAR

Xudoyqulova Sevara Erkinjon qizi
Denov Tadbirkorlik va pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim kafedrasi
5-Musiqa 23-guruh talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada musiqiy tarbiya sohasida shakllangan xalqaro konsepsiyalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Xususan, Karl Orff, Zoltan Kodaly, Emile Jaques-Dalcroze, Shinichi Suzuki hamda Edgar Willems metodlarining musiqiy ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot davomida turli mamlakatlarda qo‘llanilayotgan musiqiy ta’lim modellarining afzalliklari, ularning o‘quvchilarning ijodiy, estetik va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari o‘rganilgan. Shuningdek, xalqaro tajribalarni O‘zbekiston musiqiy ta’lim tizimiga integratsiya qilish istiqbollari ham tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: musiqiy tarbiya, xalqaro konsepsiyalar, musiqiy pedagogika, Orff metodi, Kodaly metodi, Dalcroze ritmikasi, Suzuki metodi, innovatsion ta’lim, estetik tarbiya, kompetensiyaviy yondashuv.

Kirish

XXI asrda ta’lim tizimining globallashuvi turli mamlakatlarning ilg‘or pedagogik tajribalarini o‘rganish va amaliyotga tatbiq etishni dolzarb vazifaga aylantirdi. Ayniqsa, musiqiy tarbiya sohasida shakllangan xalqaro konsepsiyalar yosh avlodning ijodiy tafakkurini, estetik didini va madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Musiqa insonning hissiy, intellektual va ma’naviy rivojlanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadigan san’at turi sifatida pedagogika fanida alohida o‘rin egallaydi. Shu sababli dunyoning ko‘plab mamlakatlarida musiqiy ta’limni takomillashtirish maqsadida turli metodik tizimlar ishlab chiqilgan. Ushbu tizimlarning asosiy maqsadi o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini aniqlash, rivojlantirish va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishdan iborat. Bugungi kunda Orff, Kodaly, Dalcroze, Suzuki va Willems konsepsiyalari xalqaro miqyosda keng qo‘llanilayotgan musiqiy ta’lim yondashuvlari hisoblanadi. Mazkur maqolada ushbu konsepsiyalarning mazmun-mohiyati va pedagogik imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili;
- qiyosiy tahlil;
- tarixiy-pedagogik yondashuv;
- tizimli tahlil;
- xalqaro tajribalarni umumlashtirish;
- musiqiy ta’lim dasturlarini o‘rganish.

Tadqiqotning nazariy asosini musiqiy pedagogika, estetik tarbiya va innovatsion ta’lim texnologiyalari bo‘yicha xalqaro ilmiy manbalar tashkil etdi.

Musiqiy tarbiya sohasidagi xalqaro konsepsiyalarning shakllanishi

Musiqiy tarbiya konsepsiyalari XIX asr oxiri va XX asr davomida faol rivojlandi. Pedagoglar musiqani o‘qitishning samarali usullarini ishlab chiqishga intildilar. Natijada bir qator xalqaro metodik tizimlar yaratildi.

Ushbu konsepsiyalar quyidagi umumiy tamoyillarga asoslanadi:
– o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim;
– musiqani faol amaliy faoliyat orqali o‘rganish;
– ijodkorlikni rivojlantirish;
– musiqiy eshituvni shakllantirish;
– individual yondashuv;
– estetik tarbiyani rivojlantirish.
– **Karl Orff konsepsiyasi**

Nemis bastakori va pedagogi Carl Orff tomonidan yaratilgan Orff-Schulwerk tizimi dunyodagi eng mashhur musiqiy ta’lim metodlaridan biridir. Ushbu metodning asosiy g‘oyasi musiqani harakat, nutq va ritm bilan uyg‘un holda o‘rgatishdan iborat.

Orff konsepsiyasining asosiy xususiyatlari:
- ritmik mashqlar;
- musiqiy improvizatsiya;
- ijodiy faoliyat;
- o‘yin texnologiyalaridan foydalanish;
- jamoaviy ijrochilik.

Mazkur metod bolalarning tabiiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi hamda maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim bosqichlarida keng qo‘llaniladi.

Zoltan Kodaly konsepsiyasi

Venger pedagogi va bastakori Zoltán Kodály tomonidan ishlab chiqilgan metod musiqiy savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan.

Kodaly konsepsiyasida:
– xalq qo‘shiqlari;
– solfedjio;
– kuylash faoliyati;
– musiqiy eshituvni rivojlantirish

asosiy vositalar hisoblanadi.

Pedagogning fikricha, har bir inson sifatli musiqiy ta’lim olish huquqiga ega va musiqiy madaniyatni shakllantirish ta’limning ajralmas qismi bo‘lishi kerak.

Dalcroze ritmikasi

Shveysariyalik pedagog Émile Jaques-Dalcroze tomonidan yaratilgan ritmik ta’lim tizimi musiqani tana harakatlari orqali his qilishga asoslanadi.

Metod quyidagi komponentlarni o‘z ichiga oladi:
– ritmika;
– solfedjio;
– improvizatsiya.

Dalcroze yondashuvi bolalarda:
– koordinatsiya;
– ritm hissi;
– musiqiy xotira;
– emotsional sezgirlik rivojlanishiga xizmat qiladi.

Suzuki konsepsiyasi

Yapon pedagogi Shinichi Suzuki tomonidan yaratilgan metod “Ona tili metodi” nomi bilan mashhur.

Metodning asosiy tamoyillari:
– musiqani eshitish orqali o‘rganish;
– erta yoshdan ta’lim berish;
– ota-onalar ishtiroki;
– muntazam takrorlash;
– rag‘batlantiruvchi muhit yaratish.
Suzuki metodida har bir bolaning iste’dodi rivojlantirilishi mumkinligi ta’kidlanadi.

Edgar Willems konsepsiyasi

Belgiyalik pedagog va psixolog Edgar Willems musiqiy tarbiyani shaxs rivojlanishining muhim omili sifatida ko‘rib chiqadi.
Uning konsepsiyasi:
– eshituv madaniyatini rivojlantirish;
– musiqiy idrokni shakllantirish;
– hissiy tarbiyani rivojlantirish;
– musiqiy tafakkurni boyitishga qaratilgan.
Willems metodida musiqiy ta’limning psixologik jihatlariga alohida e’tibor beriladi.
Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, xalqaro musiqiy konsepsiyalar bir-biridan farq qilsa-da, ularning umumiy maqsadi o‘quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishini ta’minlashdan iborat.

Konsepsiya	Asosiy yo‘nalish
Orff	Ritm va ijodkorlik
Kodaly	Kuylash va musiqiy savod
Dalcroze	Harakat va ritm
Suzuki	Eshitish va amaliy ijro
Willems	Musiqiy idrok va hissiy rivojlanish

Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar musiqiy ta’lim tizimlarida ushbu metodlarning integratsiyalashgan modellari qo‘llanilmoqda. Bunday yondashuv o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Kompetensiyaviy ta’lim konsepsiyasi ham musiqiy pedagogikaga faol kirib kelmoqda. Natijada musiqiy bilimlarni egallash bilan birga kommunikativ, kreativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga ham alohida e’tibor qaratilmoqda.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, musiqiy tarbiya sohasidagi xalqaro konsepsiyalar zamonaviy musiqiy ta’limning metodologik asosini tashkil etadi. Orff, Kodaly, Dalcroze, Suzuki va Willems metodlari o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida e’tirof etilgan. Mazkur konsepsiyalarning asosiy afzalligi shundaki, ular o‘quvchini ta’lim jarayonining faol subyekti sifatida ko‘radi va uning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.
O‘zbekiston musiqiy ta’lim tizimida ushbu xalqaro tajribalarni milliy qadriyatlar va an’analar bilan uyg‘unlashtirish ta’lim sifatini oshirish, bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish hamda yosh avlodning estetik madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Orff C. Orff-Schulwerk: Music for Children. New York: Schott Music, 2011.
2. Kodály Z. The Selected Writings of Zoltan Kodaly. London: Boosey & Hawkes, 1974.
3. Jaques-Dalcroze E. Rhythm, Music and Education. London: The Dalcroze Society, 2000.
4. Suzuki S. Nurtured by Love: The Classic Approach to Talent Education. New York: Alfred Music, 2013.
5. Willems E. Foundations of Musical Education. Brussels: Pro Musica, 1981.
6. Reimer B. A Philosophy of Music Education. New Jersey: Prentice Hall, 2003.
7. Jorgensen E. The Art of Teaching Music. Indiana University Press, 2008.
8. Campbell P. S. Teaching Music Globally. Oxford University Press, 2004.
9. UNESCO. Arts Education for Cultural Development. Paris, 2022.
10. OECD. Education and Skills Outlook. Paris, 2023.